

к.е.н., доцент Спасів Н.Я.
магістр з фінансів, провідний інспектор
ДФІ в Івано-Франківській області Спасів О.Я.

Доходи Державного бюджету України: раціональність планування та тенденції виконання

Анотація

У статті проведено аналіз планування доходів Державного бюджету, висвітлено тенденції виконання дохідної частини Державного бюджету у сучасних умовах.

Аннотация

В статье проведен анализ планирования доходов Государственного бюджета, освещены тенденции исполнения доходной части бюджета в современных условиях.

Annotation

The article analyzed the planning of state budget revenues, highlights trends in the execution of the State Budget in modern conditions.

Постановка проблеми. В сучасних умовах формування в повному обсязі дохідної частини державного бюджету є найбільш дієвим та ефективним важелем впливу на економічний і соціальний розвиток країни.

Відповідно до своєї економічної сутності доходи проявляють себе як сукупність конкретних методів, форм, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, які забезпечують мобілізацію коштів бюджетного фонду держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування доходів бюджету держави для забезпечення високих темпів економічного розвитку перебували в центрі уваги визначних зарубіжних представників фінансової науки: Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, К. Ерроу, Дж. М. Кейнса, В. Лебедева, Е. Ліндаля, П. Самуельсона, А. Сміта, М. Сперанського, Дж. Стігліца, В. Танзі, А. Улюкаєва, М. Ходорович.

Одночасно проблеми вдосконалення засад формування бюджету держави досліджувались у працях вітчизняних вчених: В. Андрущенко, В. Базилевича, М. Барановського, Й. Бескида, М. Білик, С. Буковинського, С. Булгакової, О. Василика, В. Гейця, В. Глуценка, А. Гриценка, А. Даниленка, Я. Дьяченка, А. Єпіфанова, О. Кириленко, О. Ковалюка, М. Крупки, І. Лукінова,

І. Лук'яненко, І. Луніної, Ю. Лупенка, В. Мельничука, С. Науменкової, В. Опаріна, Г. П'ятаченка, К. Павлюк, Д. Полозенка, І. Сала, С. Слухая, А. Соколовської, В. Федосова, І. Чугунова, Л. Шаблістої, С. Юрія та інших.

Проте, слід зауважити, що наукові праці перелічених вчених та проблематика, висвітлена у них, хоча й носять глобальний характер, проте потребують подальшого дослідження та вивчення.

Враховуючи зазначене, **метою статті** є комплексне дослідження тенденцій планування та виконання доходів Державного бюджету у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо дієвість механізму планування і мобілізації доходів та проаналізуємо динаміку доходів Державного бюджету України в цілому впродовж 2009-2011 років в розрізі загального та спеціального фондів та окремо по кожному із років (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка планування та виконання доходів загального фонду Державного бюджету України у 2009 р.*

млн. грн.

№ з/п	Показники	План		Виконано			
		всього	у т. ч. загальний фонд	всього		у т. ч. загальний фонд	
				сума	%	сума	%
	ВСЬОГО ДОХОДІВ	255 541	184 628	225 320	88,2	172 206	93,3
у тому числі:							
1.	Податок на прибуток підприємств	42 332	39 698	32 570	76,9	30 423	76,6
2.	Податок на додану вартість із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг)	50 066	49 616	45 927	91,7	45 927	92,6
3.	Бюджетне відшкодування податку на додану вартість грошовими коштами	- 36 519	- 36 519	- 34 537	94,6	- 34 537	94,6
4.	Податок на додану вартість із ввезених на територію України товарів	84 095	81 292	73 155	87,0	68 500	84,3
5.	Акцизний збір із вироблених в Україні товарів	19 262	12 938	17 585	91,3	14 139	109,3
6.	Акцизний збір із ввезених на територію України товарів	4 387	892	3 690	84,1	711	79,7
7.	Ввізне мито	10 383	8 810	6 329	61,0	5 402	61,3
8.	Надходження від перевищення валових доходів над видатками Національного банку України	13 808	4 616	5 063	36,7	5 063	109,7
9.	Рентна плата	9 382	5 734	7 705	82,1	4 354	75,9
10.	Офіційні трансферти	8 942	8 741	7 769	86,9	7 584	86,8

* - складено автором на основі [3]

Як свідчать дані табл. 1, доходна частина загального фонду державного бюджету за 2009 рік не виконана. При плані 184 млрд. 628,2 млн. грн. доходи загального фонду становили 172 млрд. 206,5 млн. грн., що на 12 млрд. 421,7 млн. грн., або 6,7% менше запланованих обсягів. При цьому кожна шоста гривня доходів загального фонду забезпечена шляхом вилучення обігових коштів суб'єктів господарювання та зарахування надходжень від Міжнародного валютного фонду.

Зокрема, залишки невідшкодованого платникам податку на додану вартість упродовж минулого року зросли на 9 млрд. 25,6 млн. грн., або в 1,6 раза, до 23,1 млрд. гривень.

Переплати платежів державного бюджету, що обліковуються в особових рахунках суб'єктів господарювання, збільшилися на 5 млрд. 702,4 млн. грн., або в 1,7 раза, і на початок поточного року становили 14 млрд. 306,6 млн. гривень. Сума надміру сплачених до державного бюджету податків, зборів (обов'язкових платежів), що має повертатися платникам податків за їх зверненням, зросла на 3 млрд. 409 млн. грн., або в 1,4 раза, до 11 млрд. 680,4 млн. грн. Крім того, понад 8 % доходів загального фонду державного бюджету становили надходження від використання спеціальних прав запозичень, отриманих від Міжнародного валютного фонду на поповнення резервних активів.

З метою забезпечення позитивного результату з виконання плану державних доходів Міністерство фінансів упродовж року здійснювало коригування показників бюджетного розпису. Так, попередньо встановлений бюджетним розписом плановий показник доходів загального фонду в першому кварталі зменшено на 780 млн. грн., або 2,1 %, у першому півріччі - на 8 млрд. 772 млн. грн., або 10,9 %, січні-вересні - на 23 млрд. 154,2 млн. грн., або 17,8 %, січні-листопаді - на 15 млрд. 88,6 млн. грн., або 9 %, надходження яких переносилися на наступні звітні періоди. Як наслідок, рівень фактичного виконання показників бюджетного розпису за скоригованими і попередньо встановленими показниками суттєво відрізнявся. Зокрема, за звітними даними Державного казначейства, доходи загального фонду у січні-березні минулого року становили 97,4 % скоригованого плану, першому півріччі - 100 %, січні-

вересні - 100,2 %, січні-листопаді - 99,7 %. Проте, за експертною оцінкою Рахункової палати, за умов збереження планових показників у попередньо встановлених обсягах їх виконання становило б 95,3%, 89,1%, 82,4 % та 90,7 % відповідно.

У цілому за окремими доходними джерелами недонадходження запланованих показників становило 33 млрд. 132,5 млн. гривень. Зокрема, внаслідок надпрогнозованого скорочення імпорту (на 43,1 % при прогнозованих 9,5 %) на 12 млрд. 791,8 млн. грн. не виконані планові обсяги надходжень податку на додану вартість із ввезених на територію України товарів; на 3 млрд. 587,8 млн. грн. - мита на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності. Крім того, на 9 млрд. 274,8 млн. грн. не виконано плану надходжень податку на прибуток підприємств; на 3 млрд. 688,7 млн. грн. - податку на додану вартість із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг); на 1 млрд. 292,8 млн. грн. - рентної плати за нафту, що видобувається в Україні; на 1 млрд. 157,3 млн. грн. - надходження коштів, що надходять з інших бюджетів; на 275,8 млн. грн. - платежів за користування надрами тощо.

Органами Державного казначейства відшкодовано грошовими коштами платникам податку на додану вартість 34 млрд. 537,3 млн. грн., що на 1 млрд. 981,2 млн. грн., або 5,4 % менше плану (36 млрд. 518,5 млн. грн.) і на 128,8 млн. грн., або 0,4 % більше, ніж у попередньому році.

Взаємна компенсація з урахуванням зобов'язань платника податку на додану вартість, тобто відшкодування у рахунок майбутніх платежів за цим податком, становила 5 млрд. 224 млн. грн., що на 4 млрд. 88,6 млн. грн., або у 4,6 рази, більше, ніж у 2008 році. Враховуючи зазначені суми, у цілому, платникам відшкодовано 39 млрд. 761,4 млн. грн. податку на додану вартість.

У результаті на 1 січня 2009 р. залишки невідшкодованого платникам податку на додану вартість, які мають бути повернуті платникам у поточному році, становили 23 млрд. 118,8 млн. грн., що на 9 млрд. 25,6 млн. грн., або в 1,6 рази, більше, ніж на початок минулого року.

В контексті дослідження варто зазначити, що всупереч вимогам Закону України "Про податок на додану вартість", який діяв до прийняття чинного із

01.01.2011 р. Податкового кодексу, Урядом запроваджено цільове відшкодування податку на додану вартість, що створило нерівні умови його одержання різними категоріями платників. Проведення вказаного відшкодування має ознаки взаємозаліку.

До того ж уряд, всупереч чинному законодавству, вносив зміни до порядків справляння окремих платежів. Вказані урядові рішення не сприяли наповненню державного бюджету, а лише призводили до судових оскаржень та подальшого їх скасування, що вносило протиріччя в адміністрування податків.

Невиконання у 2009 році доходів державного бюджету також зумовлено погіршенням стану розрахунків суб'єктів господарювання з бюджетами. Так, заборгованість платників податків перед бюджетами всіх рівнів та державними цільовими фондами зросла на 2 млрд. 623,1 млн. грн., або 28,7 % до 11 млрд. 752,7 млн. грн., у тому числі державному бюджету - 10 млрд. 486,6 млн. гривень. Зростання заборгованості стримувалося шляхом списання боргів і розстрочення (відстрочення) податкових зобов'язань, обсяги яких у цілому перевищили суму податкового боргу в 1,6 раза і становили 19 млрд. 68,6 млн. грн.

В свою чергу, доходи спеціального фонду державного бюджету у 2009 році при плані 70 млрд. 912,2 млн. грн. виконані в сумі 53 млрд. 113,4 млн. грн., що на 17 млрд. 798,8 млн. грн., або 25,1 % менше планового обсягу. Питома вага спеціального фонду в доходах державного бюджету минулого року зросла і становила майже чверть, тоді як у попередньому році - п'яту частину. Більше половини обсягу доходів спеціального фонду становили загальнодержавні податки і збори, що свідчить про втрату його головного призначення - залучення до державного бюджету власних надходжень бюджетних установ та різних позабюджетних фондів.

Порівняно з попереднім роком доходи спеціального фонду зросли на 7 млрд. 243,5 млн. грн., або 15,8 %. При цьому доходи спеціального фонду у минулому році становили 23,6 % загального обсягу доходів державного бюджету, що на 3,8 % більше, ніж у попередньому році (19,8 %). Зазначене зростання зумовлено здебільшого переглядом джерел доходів, зокрема,

надходженням до спеціального фонду, відповідно до статті 6 закону про державний бюджет на 2009 рік рентної плати за транзитне транспортування природного газу в повному обсязі та збільшенням обсягів проведених клірингових розрахунків.

Варто наголосити, що невиконання річного плану спричинене недонадходженням окремих платежів. Зокрема, Національним банком не перераховано запланованих 9 млрд. 191,8 млн. грн., або 100 % надходжень від перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами. Також не виконано планових обсягів з надходження коштів від реалізації надлишкового озброєння, військової та спеціальної техніки, іншого майна Збройних Сил України та інших утворених згідно із законодавством військових формувань, правоохоронних органів і Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи на 3 млрд. 613,4 млн. грн., або 98,7 %;

Таблиця 2

Динаміка планування та виконання доходів спеціального фонду Державного бюджету України у 2009 р.*

№ з/п	Показники	Затверджено	План з урахуванням змін	Виконано	% виконання до:	
					затвердженого	плану з урахуванням змін
	ВСЬОГО ДОХОДІВ	60 681	70 912	53 113	87,5	74,9
	у тому числі:					
1.	Податок на прибуток підприємств (податкова заборгованість та розстрочені податкові зобов'язання)	2 238	2 634	2 147	95,9	81,5
2.	Податок на додану вартість (податкова заборгованість)	450	3 253	4 704	в 10,5 р.	144,6
3.	Акцизний збір	9 820	9 820	6 425	65,4	65,4
4.	Ввізне мито	1 573	1 573	927	58,9	58,9
5.	Рентна плата (податкова заборгованість та розстрочені податкові зобов'язання)	3 648	3 648	3 350	91,9	91,9
6.	Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію	2 435	2 435	2 268	93,1	93,1
7.	Додаткові збори на виплату пенсій	4 661	4 661	3 696	79,3	79,3
8.	Власні надходження бюджетних установ	16 302	22 875	20 533	126,0	89,8
9.	Доходи від операцій з капіталом	2 070	2 159	899	43,4	41,6
10.	Цільові фонди	425	483	634	149,1	131,2

* - складено автором на основі [3]

акцизного збору із вироблених в Україні товарів - на 2 млрд. 878,4 млн. грн., або 45,5 %; плати за послуги, що надаються бюджетними установами, - на 1 млрд. 446,1 млн. грн., або 8,9 %, надходжень від продажу землі і нематеріальних активів - на 1 млрд. 273,5 млн. грн., або 99,5 %, тощо (табл. 2).

Як ілюструють дані табл. 2 власні надходження бюджетних установ, частка яких у доходах спеціального фонду збільшилася на 5,6 % і становила 38,7 %, у минулому році становили 20 млрд. 532,5 млн. грн., або 126 % затвердженого на рік та 89,8 % плану з урахуванням змін, внесених до кошторисів розпорядниками бюджетних коштів. Порівняно з попереднім роком зазначені надходження зросли на 5 млрд. 331,3 млн. грн., або 35,1 %. Майже дві третини власних надходжень становила плата за послуги, що надаються бюджетними установами, в сумі 14 млрд. 827,3 млн. грн., або 91,1 % річного плану.

Так, 2010 рік – посткризовий характеризувався наступними тенденціями щодо формування та виконання доходної частини Державного бюджету (табл.3, рис. 1)

Таблиця 3

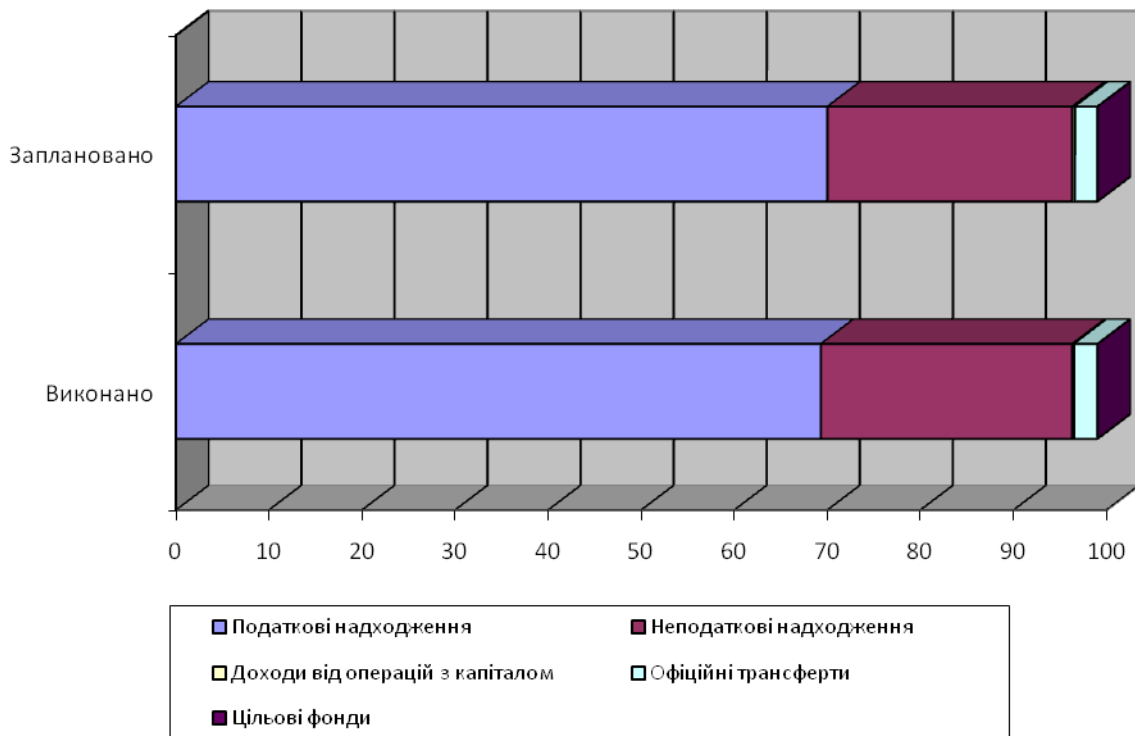
Динаміка планування та виконання доходів Державного бюджету у 2010 р.

млн. грн.

Показники	Заплановано			Виконано					
	Всього	Загальний фонд	Спецфонд	Всього		Загальний фонд		Спецфонд	
				сума	%	сума	%	сума	%
<i>Разом доходів:</i>	249251582,8	210091367,3	39160215,5	240615241,1	97	207472686,7	99	33142554,4	85
<i>Податкові надходження</i>	174357166,2	175814696,8	-1457530,6	166872190,1	96	170514503,2	97	-3642313,1	25
<i>Неподаткові надходження в т.ч.</i>	65518169,8	26966542,1	38521627,7	65067725,2	99	30229118,9	112	34838606,2	90
Доходи від власності та підприємницької діяльності	25580149,2	21670980,1	3889169,1	29700570,1	116	26472598,7	123	3227971,4	83
Інші неподаткові надходження	14503238,8	3792638,6	10710602,2	11649736,3	80	2372615,6	63	9277120,7	87
Інші надходження	1123893,0	559691,6	564201,4	2946247,8	262	1003783,7	179	1942464,2	344
Власні надходження бюджетних установ	-	-	5508756,7	-	-	-	-	5101663,8	92
<i>Доходи від операцій з капіталом</i>	785917,0	53256,9	732660,1	586957,0	75	171604,2	322	415352,8	57

Офіційні трансферти	7364291,8	7089889,0	2144402,8	6624775,9	90	6398804,6	90	225951,4	10
Цільові фонди	-	-	545573,7	-	-	-	-	1157970,6	212

В контексті дослідження варто зазначити, що підсумки 2009 року засвідчили, що розвиток економіки України відкинута на чотири роки назад - реальне падіння ВВП було одним з найвищих у світі та становило "мінус" 14,8%. Обсяги промислового виробництва скоротились на 21,9 % до рівня нижче, ніж на кінець 2004 року.

Рис. 1. Структура планування та виконання статей доходів Державного бюджету у 2010 р.

Фінансовий результат (сальдо) підприємств від звичайної діяльності до оподаткування у 2009 році вперше був негативним та становив "мінус" 42,4 млрд. гривень. Реальна заробітна плата скоротилася на 9,2 %, чого не спостерігалось з 2000 року, а заборгованість із заробітної плати зросла на 23,9 %. Рівень безробіття населення зріс більше ніж на третину до 8,8 %. Скорочення доходів населення на тлі падіння довіри до банків призвело до відтоку депозитних коштів з банківської системи - у квітні 2009 року обсяг депозитів зменшився на 45,8 млрд. грн. порівняно з кінцем 2008 року, а в цілому за 2009 рік - на 30 млрд. гривень. Готівковий курс гривні до долара США девальвував більш ніж вдвічі (з 4,46 гривень за долар США у травні 2008

року до 9,93 гривень за долар США у грудні 2008 року), при цьому середньорічний офіційний курс гривні до долара США у 2009 році девальвував на 47,8 %. Міжнародні валютні резерви за 2009 рік скоротилися на 5 млрд. дол. США та у лютому 2010 року були доведені до мінімуму - 24,1 млрд. дол. США.

Зважаючи на це, 2009 рік був одним з найневдаліших бюджетних років за часи незалежної України - фінансова криза та непрогнозованість призвели до того, що розпис доходів Державного бюджету України у 2009 році був недовиконаний на 45,6 млрд. грн., або на 17,9%, надходження порівняно із 2008 роком скоротились на 22,0 млрд. грн., або на 9,5 %. В 2009 році реальний дефіцит державних фінансів (з урахуванням дефіциту зведеного бюджету, рекапіталізації банків, поповнення статутних фондів НАК "Нафтогаз України", незаконного вилучення обігових коштів підприємств через фіскальну систему, недофінансування інвестиційних програм, боргу вугільних підприємств перед Пенсійним фондом, відволікання коштів місцевих бюджетів з єдиного казначейського рахунка для надання позичок Пенсійному фонду та інших складових прихованого дефіциту) сягнув 169,2 млрд. грн., або 18,5 % ВВП. Залишок коштів на єдиному казначейському рахунку станом на 1 січня 2010 року становив 1,1 млрд. гривень.

За загальним фондом державного бюджету недовиконання плану за доходами I кварталу 2010 року у сумі 6,6 млрд. гривень.

В умовах світової фінансової кризи масово почали вилучатися обігові кошти підприємств через невідшкодування ПДВ в повному обсязі. Проблема бюджетної заборгованості з відшкодування ПДВ сягнула загрозливих масштабів, так, за 2008-2009 роки вона зросла у 3,6 рази, або на 22,5 млрд. грн. і станом на 1 квітня 2010 року зобов'язання країни перед платниками ПДВ становили 31,1 млрд. гривень.

Дестабілізація у 2010 році посилювалась ще й невчасною розробкою проект закону про державний бюджет на 2010 рік. Внаслідок чого практично 4 місяці 2010 року Україна жила без бюджету, виплачувались занижені заробітні плати та соціальні виплати, а інвестиційні видатки були заморожені.

Як свідчать дані табл. 2.3 доходи Державного бюджету України за 2010 р. становили 240,6 млрд гривень, або 94,4 % затверджених (із змінами) показників. Без врахування погашення простроченої заборгованості минулих років з бюджетного відшкодування податку на додану вартість в обсязі 16,4 млрд гривень, яка не враховувалася в плановому показнику, доходи державного бюджету дорівнювали 257,05 млрд гривень, або 100,8 %, затверджених (із змінами) показників.

В результаті зростання економіки, наведення порядку в адмініструванні податків та удосконалення окремих норм оподаткування у 2010 році надходження до державного бюджету збільшилися на 22,6%, в тому числі до загального фонду на 32,5% порівняно з 2009 роком (без врахування погашення простроченої заборгованості з відшкодування ПДВ у 2008-2009 роках, у сумі 16,4 млрд. гривень). Всього до Державного бюджету України у 2010 році, без врахування погашення простроченої заборгованості з відшкодування ПДВ, надійшло 257051,1 млн. грн., у тому числі до загального фонду - 207472,7 млн. грн., що на 32,5 % більше, ніж у 2009 році. Фактичні доходи становили 98,8 % затверджених показників, або менше на 2,6 млрд гривень.

Вцілому перевиконання державного бюджету за доходами спостерігається за доходами від власності та підприємницької діяльності – на 16%, інших надходжень – на 162%, в контексті загального фонду по неподаткових надходженнях – на 12%, доходах від власності та підприємницької діяльності – 23%, інших надходженнях – 79%, доходах від операцій з капіталом – 222%, спеціального – по інших надходженнях – 224%, цільових фондах – 112%.

Такий стан виконання затверджених показників склався в основному за рахунок невиконання планових надходжень податку на додану вартість із ввезених на територію України товарів (-5,4 млрд гривень); коштів від реалізації надлишкового озброєння, іншого майна Збройних Сил України та інших військових формувань (-1,9 млрд гривень); акцизного збору із вироблених в Україні товарів (-1,7 млрд гривень); частини чистого прибутку державних підприємств та дивідендів на державну частку (-1,3 млрд гривень);

рентної плати за нафту, що видобувається в Україні (-0,8 млрд гривень); податку на прибуток підприємств (-0,7 млрд гривень).

Разом з тим, до загального фонду понадпланово надійшли кошти від перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами Національного банку України (+5,5 млрд гривень), рентна плата за природний газ, що видобувається в Україні (+1,2 млрд гривень), та деякі інші платежі.

Рівень виконання планового показника, затвердженого Верховною Радою України (без врахування погашення заборгованості з відшкодування ПДВ минулих періодів), дорівнював 100,8 %, проти 85,5 % у 2009 році.

Середньомісячні надходження у квітні-грудні 2010 року до дохідної частини загального фонду держбюджету зросли порівняно із I кварталом більше як на 43,8% і досягли рівня 18,7 млрд. грн. за місяць. Варто наголосити, що протягом квітня-грудня 2010 року майже повністю вдалося надолужити відставання надходжень від плану доходів загального фонду державного бюджету (-6,6 млрд. грн. за I квартал), і за рік невиконання плану доходів становило лише 2,6 млрд. грн. (без трансфертів - 1,9 млрд. грн.).

Як свідчать дані табл. 2.3, поліпшення ситуації з наповненням дохідної частини Державного бюджету України проти 2009 року спостерігається за такими надходженнями: податок на додану вартість (без врахування погашення простроченої заборгованості з відшкодування ПДВ в обсязі 16,4 млрд. грн.) на 21,5 % (збільшення більш як на 18,2 млрд. грн.), податок на прибуток - на 22,7 % (або на 7,4 млрд. грн.), акцизні збори - на 29,8 % (або на 6,3 млрд. грн.), ввізного мита - на 35,2 % (або на 2,2 млрд. грн.), рентної плати - на 23,0 % (або на 1,8 млрд. грн.).

В свою чергу, становлений законом обсяг доходів спеціального фонду державного бюджету на 2010 рік, як ілюструють дані табл. 2.2 виконано на 73,8 % (менше на 11,8 млрд. грн..) в основному за рахунок ненадходження податку на додану вартість при здійсненні митного оформлення природного газу, ввезеного на митну територію України у минулих періодах, для погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію (2,4 млрд. грн.), а також недоотримання коштів від реалізації надлишкового озброєння,

іншого майна Збройних Сил України та інших військових формувань (при плані 2,1 млрд. гривень надійшло лише 258,4 млн. гривень), зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій (-0,7 млрд. гривень).

Водночас за окремими джерелами спеціального фонду затверджені показники перевиконані, а саме щодо: власних надходжень бюджетних установ (+8,5 млрд гривень); коштів, отриманих від продажу частин встановленої кількості викидів парникових газів, передбаченого статтею 17 Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату (+1,4 млрд гривень, або в 10 разів); податку на прибуток підприємств (+0,7 млрд гривень); збору за забруднення навколишнього природного середовища (+0,6 млрд гривень); ввізного мита (+0,5 млрд гривень); акцизного збору із ввезених на територію України товарів (+0,4 млрд гривень).

Власні надходження бюджетних установ до спеціального фонду державного бюджету в 2010 році дорівнювали 22078,6 млн. грн., порівняно із 2009 роком надходження з цього джерела зросли на 7,4% (або на 1513,4 млн. гривень).

Отже, як свідчить проведений аналіз планування та виконання державного бюджету за доходами, у 2010 р. створено більш сприятливі умови розвитку економіки та забезпечення соціальних потреб, що в цілому дозволяє констатувати про подолання фінансової кризи та певні стабілізаційні тенденції. До того ж варто зазначити, що у 2010 році підготовлено новий Бюджетний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України у липні цього ж року. Його положення створюють систему управління державними фінансами, спрямовану на забезпечення стійкого економічного зростання та інвестиційної привабливості України, гарантованого виконання державою соціальних зобов'язань на основі національної системи цінностей. Новий Бюджетний кодекс законодавчо унормовує запровадження середньострокового бюджетного планування, застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, розширення функцій головного розпорядника бюджетних коштів,

удосконалення процедур формування, розгляду та прийняття державного та місцевих бюджетів, удосконалення управління боргом, модернізацію системи бухгалтерського обліку в державному секторі, впровадження європейської моделі державного внутрішнього фінансового контролю, а також посилення фінансової основи місцевих бюджетів. Окрім цього 2 грудня 2010 року було прийнято Податковий кодекс України, розроблений з метою реформування податкової системи та спрямований на стимулювання ділової активності підприємництва, забезпечення сталого зростання економіки шляхом зменшення податкового навантаження, автоматичного відшкодування ПДВ платникам податків тощо.

В свою чергу, у 2011 році спостерігається подальша стабілізація економічної ситуації, адже показники виконання Державного бюджету у 2010 р. забезпечили стабільну ресурсну базу та дали змогу здійснити впорядкування і підвищення ефективності державних фінансів.

Таблиця 4

Динаміка планування та виконання доходів Державного бюджету у 2011 р.*
млн. грн.

Показники	Заплановано			Виконано					
	Всього	Загальний фонд	Спецфонд	Всього		Загальний фонд		Спецфонд	
				сума	%	сума	%	сума	%
<i>Разом доходів:</i>	313431881,7	257327101,1	5604 780,6	314 616872,9	100	265822640,4	103	48 94 232,5	87
<i>Податкові надходження</i>	257 064 635,8	236426679,7	20637956,1	261604990,9	102	243305104,8	103	18299886,2	89
<i>Неподаткові надходження в т.ч.</i>	51 880 038,1	18 027 191,9	33852846,2	49 087 801,3	95	19 696 076,8	109	29391724,5	87
Доходи від власності та підприємницької діяльності	16 024 789,4	15 181 501,8	843 287,6	17 260 225,2	108	16 426 737,4	108	833 487,8	99
Адміністративні збори та платежі	2 220 088,8	1 704 488,7	515 600,1	2 553 281,4	115	2 109 861,0	124	443 420,4	86
Інші неподаткові надходження	7 134 210,6	1 141 201,4	5 993 009,2	6 017 414,9	84	1 159 478,4	102	4 857 936,4	81
Інші надходження	1 325 400,3	732 949,9	592 450,4	1 253 119,7	95	828 106,6	113	425 013,1	72
Власні надходження бюджетних установ	26 500 949,4	-	26500949,4	23 256 879,9	100	-	-	23256879,9	100
<i>Доходи від операцій з капіталом</i>	636 154,8	216 367,4	419 787,4	517 689,6	81	184 157,2	85	333 532,4	79
<i>Офіційні трансферти</i>	2 784 965,3	2 507 122,1	277 843,2	2 718 642,1	98	2 480 752,5	99	237 889,6	86

Цільові фонди	167 800,0	-	167 800,0	206 397,5	100	-	-	206 397,5	100
---------------	-----------	---	-----------	-----------	-----	---	---	-----------	-----

* - складено автором на основі [3]

Зважаючи на це, Державний бюджет України на 2011 рік був спрямований на фінансове забезпечення реалізації Програми економічних реформ на 2010–2014 роки, створення належних умов для регіонального розвитку та імплементацію результатів бюджетної реформи. До того ж, введення в дію Податкового кодексу України та нової редакції Бюджетного кодексу забезпечили зростання бюджетних показників у 2011 році (див. табл. 4, рис. 2).

Надходження до Державного бюджету України у 2011 році становили 314,6 млрд. грн., що на 30,8 %, або на 74,0 млрд. грн. більше, ніж у 2010 році.

У співставних умовах, без врахування у 2010 році погашення заборгованості минулих років з відшкодування ПДВ за рахунок випуску ОВДП в обсязі 16,4 млрд. грн. (спеціальний фонд держбюджету), у 2011 році надходження зросли на 22,4 %, або на 57,6 млрд. гривень.

Рівень виконання річного показника, затвердженого Верховною Радою України зі змінами, становив 103,5 %, проти 100,8 % у 2010 році та 85,5 % у 2009 році.

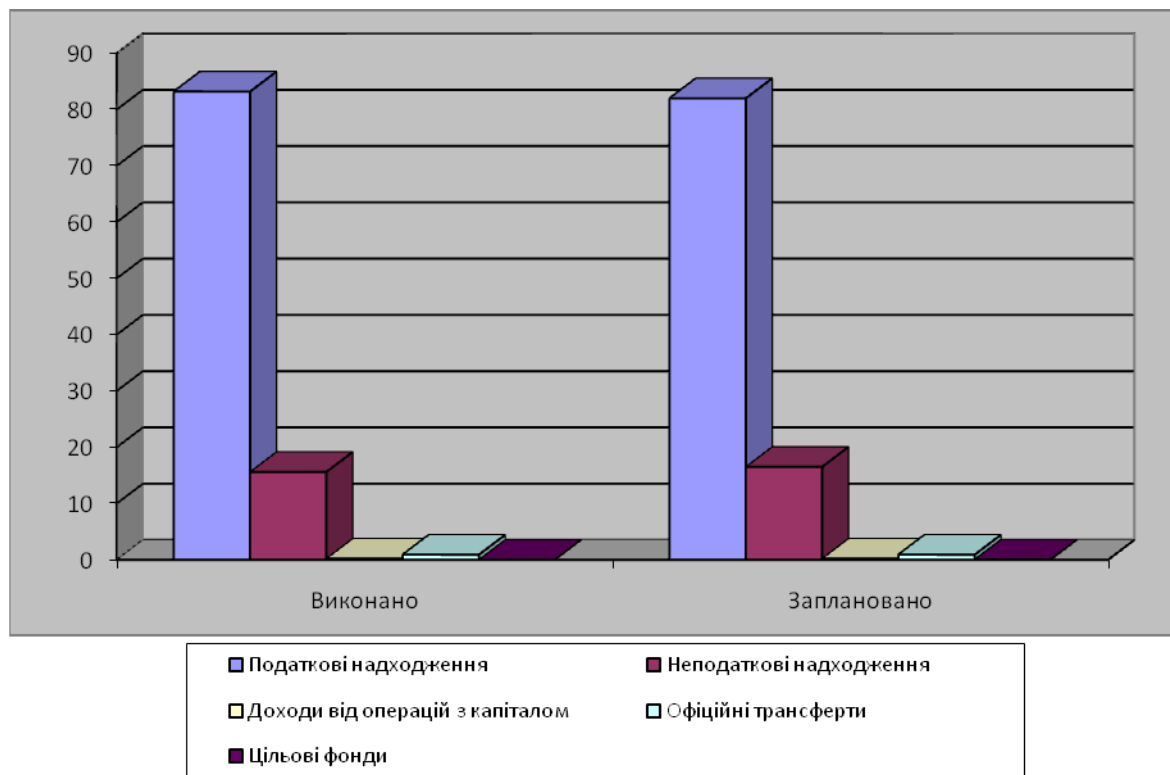
Завдяки зусиллям Уряду щодо покращання адміністрування податків забезпечено вищі, ніж було визначено в законі про бюджет, доходи загального фонду державного бюджету у 2011 році на 3,3 %, або на 8,5 млрд. гривень. Протягом всього 2011 року фактичні доходи були вищими, ніж індикативні показники, передбачені в розписі.

Податкові надходження до держбюджету за звітний період становили 261,605 млрд гривень, що на 94,732 млрд гривень, або на 56,8% більше від надходжень за 2010 рік (без врахування у 2010 році погашення заборгованості минулих років з відшкодування ПДВ за рахунок випуску ОВДП по спеціальному фонду держбюджету в обсязі 16,4 млрд гривень проти 2010 року надходження зросли на 42,7%, або на 78,296 млрд гривень).

Неподаткові надходження до державного бюджету становили 49,043 млрд. гривень, що на 16,024 млрд гривень, або на 24,6% менше за відповідний

показник 2010 року. Це пояснюється зміною бюджетної класифікації у 2011 році, коли деякі надходження, що обліковувались в неподаткових надходженнях були перенесені в податкові (рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси тощо).

До загального фонду державного бюджету в 2011 році надійшло 265,8 млрд. грн., що на 28,1 %, або на 58,3 млрд. грн. більше, ніж у 2010 році, що більше за розпис на 3,3%, або на 8,495 млрд гривень.

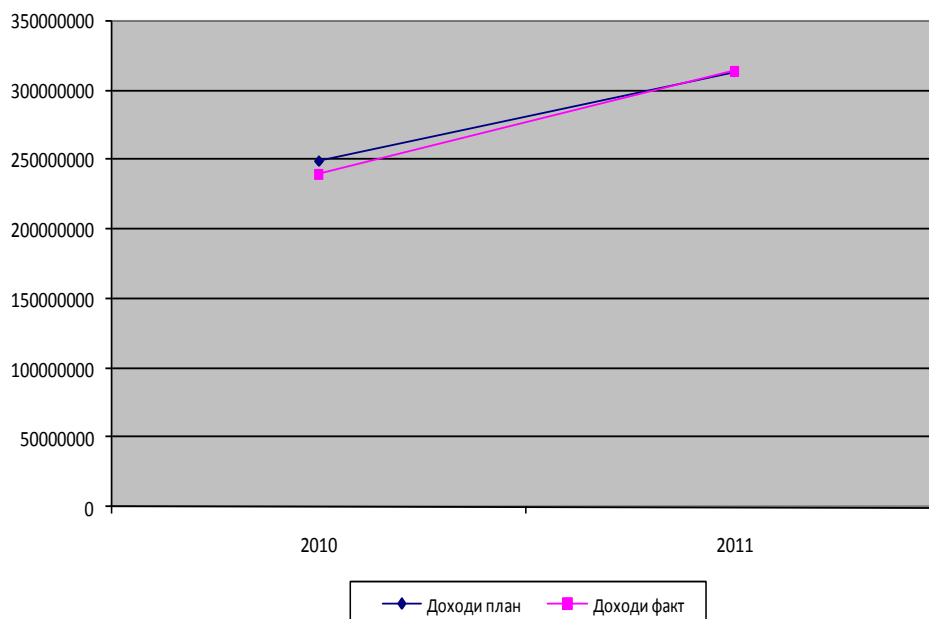

Рис. 2. Структура планування та виконання статей доходів Державного бюджету у 2011 р.

Проти 2010 року найбільшими темпами зростали такі надходження до державного бюджету: податок на додану вартість (збір) на 36,1 % (збільшення на 45,9 млрд. грн.); рентна плата – у 1,8 раза (або на 7,3 млрд. грн.); акцизний податок – на 19,5 відсотка (або на 5,4 млрд. грн.); ввізне мито – на 22,3 % (або на 1,9 млрд. гривень). Незважаючи на зниження ставки податку на прибуток підприємств з 1 квітня 2011 року з 25 до 23 %, надходження від цього податку порівняно з 2010 роком зросли на 37 % (або на 14,8 млрд. гривень).

Відповідно до положень Податкового кодексу України у 2011 році було запроваджено механізм відшкодування ПДВ в автоматичному режимі. В цілому за 2011 рік було відшкодовано ПДВ грошовими коштами в обсязі 42,8 млрд.

грн., що в 1,8 раза більше, ніж в 2010 році. З них в автоматичному режимі було відшкодовано 15,9 млрд. грн., або 37,1 % загальної суми відшкодування.

Рис. 3 Динаміка планування та виконання доходів Державного бюджету у 2010-2011 рр.

Власні надходження бюджетних установ до спеціального фонду державного бюджету в 2011 році дорівнювали 23,3 млрд. грн., що на 5,3% (або на 1,2 млрд. грн.) більше порівняно із 2010 роком. В цілому по спеціальному фонду держбюджету в обсязі 16,4 млрд гривень проти 2010 року надходження зросли на 22,4%, або на 57,521 млрд гривень.

Як ілюструють дані табл. 4, перевиконання по доходах державного бюджету у 2011 р. спостерігається в цілому по податкових надходженнях – на 2%, з розрізі загального фонду – по податкових надходженнях – на 3%, неподаткових надходженнях – 9%, спеціальний фонд не перевиконувався по жодній із статей.

Варто зазначити, що достатнє наповнення дохідної частини державного бюджету протягом 2011 року дало змогу збільшувати як соціальні, так і інвестиційні видатки. При цьому проводилася виважена політика видатків, зокрема було скорочено видатки на утримання органів державної влади в

рамках адміністративної реформи, здійснено обмеження неперіоритетних видатків.

Провівши дослідження доходів державного бюджету варто зазначити, що основними здобутками виконання бюджету 2011 року стали:

- забезпечення стабільності фінансової системи;
- суттєве зменшення дефіциту держбюджету;
- посилення соціального захисту громадян через підвищення соціальних стандартів, які профінансовані у повному обсязі;
- забезпечення збереження позитивної економічної динаміки, що створило основу для подальшого зростання економіки, а отже і підвищення рівня добробуту людей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, незважаючи на складні зовнішні умови та нестабільність на світових фінансових ринках у 2011 році наполеглива робота та консолідація зусиль всіх гілок влади, імплементація Податкового кодексу України та нового Бюджетного кодексу України дали змогу виконати в повному обсязі всі підвищені соціальні зобов'язання, відновити фінансування інвестиційних проектів при одночасному зменшенні дефіциту та частки державного боргу у ВВП. Все це створює тверду основу для формування та подальшого розвитку прозорої та ефективної системи державних фінансів, здатної забезпечити макроекономічну стабільність та зростання економіки задля підвищення рівня добробуту населення.

Список використаних джерел

1. Мартинюк В.П. Факторний аналіз чинників впливу на розміри податкових надходжень до державного бюджету України / В.П. Мартинюк // Фінанси України. – 2011. – № 1. – С. 40-51.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.minfin.gov.ua>, офіційний сайт Міністерство фінансів України.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua>, офіційний сайт Державної служби статистики України.